

1

Jeruzalem heeft (de) toekomst

‘... Zodra gij nu Jeruzalem door legerkampen omsingeld ziet, weet dan, dat zijn verwoesting nabij is. Laten dan die in Judea zijn, vluchten naar de bergen, en die binnen de stad zijn, de wijk nemen, en die op het land zijn, er niet binnengaan, want dit zijn de dagen van vergelding, waarin alles wat geschreven is, in vervulling gaat. Wee de zwangeren en de zogenden in die dagen. Want er zal grote nood zijn over het land en toorn over dit volk, en zij zullen vallen door de scherpste des zwaards en als gevangenen weggevoerd worden onder alle heidenen, en Jeruzalem zal door heidenen vertrappt worden, totdat de tijden der heidenen zullen vervuld zijn ...’ (Luc. 21:20-24).

Jeruzalem herenigd

Na de Zesdaagse Oorlog in 1967 werd op 27 juni 1967 de stad Jeruzalem door Israël bevrijd, en uiteindelijk op 30 juli 1980 door Israël bij wet uitgeroepen tot hoofdstad van de Joodse staat. Het oostelijk deel van de stad was negentien jaar lang door Jordanië bezet geweest: 1948-1967. In dat jaar 1967 bevrijdde Israël Oost-Jeruzalem van de Jordaanse bezetting, waaronder dat deel van de stad sinds het uitroepen van de staat Israël in 1948 geleden had.

In die negentien jaar is er door Jordanië verschrikkelijk huisgehouden in de stad, waarbij talloze Joodse synagogen verwoest werden. Het was de enige, korte periode waarin Jeruzalem in zijn meer dan drieduizendjarig bestaan ooit éven een gedeelde stad geweest is, zodat elke Palestijnse claim op dat deel van de stad historisch gezien geen enkele grond heeft. Op 30 juli 1980 nam het parlement van Israël een nieuwe wet aangaande Jeruzalem aan. Artikel 1 van deze wet verklaart dat 'het verenigde Jeruzalem de hoofdstad van Israël is'. Christenen van over de gehele wereld richtten in 1980, op initiatief van de bevlogen Nederlandse prediker Jan Willem van der Hoeven, de Internationale Christelijke Ambassade in Jeruzalem op, als een getuigenis van hun solidariteit met het Joodse volk en de staat Israël en de stad Jeruzalem als ongedeelde hoofdstad van de Joodse staat Israël. Daarmee benadrukten ze eveneens bewust de bijbelse rechten die het Joodse volk heeft op het Beloofde Land en de stad Jeruzalem. Nagenoeg alle andere landen ter wereld verplaatsten echter hun ambassades naar Tel Aviv.

En hoewel de Verenigde Naties (VN), Europa en het Vaticaan – en de gehele moslimwereld – zeggen dat over de definitieve status van Jeruzalem nog beslist moet worden, heeft Israël dus Jeruzalem tot ongedeelde hoofdstad van de onafhankelijke Joodse staat uitgeroepen. En daarom is er op dat moment in 1967 – of in 1980 volgens sommige christenen – al een einde gekomen aan 'de tijden der heidenen'. Immers, op dit moment wordt Jeruzalem niet meer door heidenen vertreden, en is het weer de hoofdstad van het land en de staat Israël, zegt men dan.

Berg Sion bezet

Maar is dat echt het geval? Regeren er geen heidenen meer in Jeruzalem? Hebben de volkeren, de heidenen, het daar niet langer meer voor het zeggen? Hoe zit het dan met het feit dat Europa en de Verenigde Naties tegen Israël zeggen dat zij Israël nog zullen gaan voorschrijven wat zij moet doen met het land en de 'bezette'

= bijbelse gebieden Judea en Samaria, Gaza en de Golan, en met haar eigen stad, Jeruzalem? De definitieve status van Jeruzalem is nog altijd niet beslist, zeggen de volkeren. Bovendien heeft de Arabische wereld de zeggenschap over de heiligste plaats in de stad, de Tempelberg, de berg Sion, de berg Moria.

Op die plaats stond ooit Gods Tempel.

Op die plaats was Abraham bereid zijn zoon Isaak te offeren (Gen. 22:1-19).

Door het geloof en in het vertrouwen op de Here overwegende '... dat God bij machte was zijn zoon zelfs uit de doden op te wekken, en daaruit heeft hij hem ook bij wijze van spreken teruggekregen ...' (Hebr. 11:17-19).

Op die plaats wilde de Here zijn Naam doen wonen (Deut. 12:11).

Die plaats koos David uit (1 Kron. 21:22-22:1).

Daar bouwde zijn zoon Salomo de Tempel (1 Kon. 5:5).

Daar werd, na de Babylonische ballingschap, de door koning Nebukadnessar verwoeste Tempel herbouwd, onder leiding van Ezra en Nehemia. Veel kleiner dan de Tempel van Salomo, zodat oude mensen, die zich die Tempel nog herinnerden, huilden (Ezra 3:12). Die Tempel, die door koning Herodes (de Herodes van de kindermoord van Bethlehem, Matt. 2:18) geweldig uitgebreid en verfraaid was, werd door Titus in 70 na Christus verwoest. Terwijl de HERE die plaats uitgekozen had om daar zijn Naam te doen wonen. Die plaats, de berg Sion, maakt Jeruzalem tot Jeruzalem, het hart der aarde.

We zullen hier in een van de volgende hoofdstukken nog uitvoerig op terugkomen.

Op die plaats staan nú twee islamitische heiligdommen, moskeeën. Je zou kunnen zeggen: die plaats wordt nog altijd door heidenen (niet-Joden) vertreden. Arabieren zwaaien er de scepter. En dus mag één ding niet uit het oog verloren worden: tot de heiligste plaats van Jeruzalem in het hart van de stad hebben Joden tot vandaag de dag geen toegang. Bidden op de Tempelberg is verboden, ook voor christenen. Over de Tempelberg voert de islamitische

wereld het bewind. Daar geldt: voor Joden verboden. Daarover voeren heidenen nog altijd het bewind. En dus wordt in die zin Jeruzalem nog altijd door de heidenen vertreden en vertrapt.

Tijden der heidenen

Wanneer zijn de tijden der heidenen begonnen? Sommigen zeggen: toen de Tempel van Salomo door de Babyloniërs onder leiding van koning Nebukadnessar in 586 voor Christus werd verwoest. Van toen af aan is Israël nooit meer echt onafhankelijk geweest. Het ene wereldrijk na het andere daverde eroverheen. Natuurlijk, er kwam een kleine, Tweede Tempel, toen een deel der Joden uit de Babylonische ballingschap terugkeerde. Maar Israël bleef min of meer een onderdeel, een gewest, een provincie van een veel groter rijk. Met beperkt zelfbestuur, soms zelfs redelijk zelfstandig en onafhankelijk, maar nooit meer machtig zoals in de dagen van David en Salomo.

Daniël, de profeet aan het hof van koning Nebukadnessar, de vorst der Babyloniërs, mag van de HERE aan de koning vertellen wat deze gedroomd heeft én wat het betekent. De koning zag in zijn droom een beeld met een gouden hoofd, zilveren borst en armen, lendenen en buik van koper, benen van ijzer en voeten van ijzer en leem. Daarna zag hij een steen van een berg afrollen die het beeld aan de voeten trof en het gehele beeld tot stof vergruizelde en zelf de hele aarde vulde (Dan. 2).

Daniël zegt: die vier à vijf rijken (want het laatste rijk komt voort uit het voorlaatste rijk en lijkt er in zekere zin de voortzetting van te zijn) zijn elkaar opvolgende wereldrijken. Het gouden hoofd is het Babylonische rijk, de zilveren borst en armen het rijk der Meden en Perzen, de buik en lendenen van koper het Griekse rijk van Alexander de Grote en zijn opvolgers, de benen van ijzer het Romeinse rijk, later gesplitst in het West- en Oost-Romeinse rijk.

Het laatste, vijfde rijk lijkt een herleving van dat Romeinse rijk, maar dan op wereldschaal. Het gaat daarbij dus allereerst om elkaar opvolgende wereldrijken rondom de Middellandse Zee.

In volgende visioenen krijgt Daniël meer details onthuld. Het gouden hoofd, Babylon, ziet hij dan als een leeuw met vleugels; het rijk van Meden en Perzen (de zilveren borst en armen) als een beer met drie ribben in de muil (Syrië, Babylonië en Egypte, die erdoor 'opgegeten' en zo uitgeschakeld werden?); het Grieks-Macedonische rijk (de koperen buik), dat na de dood van Alexander de Grote onder zijn vier of vijf generaals verdeeld werd (Egypte, Syrië, Macedonië en Klein-Azië), wordt gezien als een luipaard met vier vleugels en vier koppen; en het vierde rijk, het Romeinse rijk (de ijzeren benen), wordt simpelweg een vreselijk, schrikwekkend en geweldig sterk beest genoemd, en het zet zich voort in een vijfde rijk. Dat heeft ten slotte tien horens (als de tien tenen) en daaruit komt een kleine horen op die de hele aarde in bezit neemt (Dan. 7): de nieuwe wereldleider, de antichrist.

Maar de Komst van de Mensenzoon betekent het einde van dat vijfde rijk, en dan breekt de eeuwige heerschappij van die Mensenzoon aan. Zijn Komst gaat dan ten slotte zelfs het gehele beeld verwoesten; het lijkt er dus op dat in het einde der tijden het gehele beeld weer op zijn voeten staat. Dus inclusief zowel het gouden hoofd als de zilveren armen en borst, de koperen buik en de ijzeren benen, en de voeten van ijzer en leem, zodat dat laatste rijk als het ware alle rijken samen in zich bergt en vertegenwoordigt. Ze zullen alle herleven met hun specifieke kenmerken en zullen alle tegelijkertijd op het wereldtoneel op de een of andere manier in de gestalte van dat laatste rijk weer verschijnen, lijkt ook Openbaring 13 te zeggen. Om dan door de 'steen van de berg' vergruizeld te worden, door Christus' Komst.

Daniël en de bijbelkritiek

Deze uitleg van de profetieën van Daniël wordt niet door iedereen gedeeld. Er is ook de historische benadering, zoals die in de moderne bijbelkritiek opgeld gedaan heeft. Men kiest dan voor een vermoedelijk ontstaan van het boek Daniël in de tweede eeuw voor Christus, in plaats van in de vijfde eeuw voor Christus, de tijd waarin het boek zichzelf plaatst, namelijk geschreven door Daniël, de bekende Joodse prins en ziener aan het hof van Nebukadnessar, de Babylonische vorst. Door deze positie in te nemen, pleit men voor het allereerst serieus nemen van dit boek in zijn vermeende historische context, namelijk de tijd van de tweede eeuw voor Christus.

Zo behandelt men vervolgens de rijken waarover huns inziens het boek Daniël spreekt: het Babylonische rijk, het rijk van de Perzen (en de Meden), het rijk van de Grieken (Alexander de Grote) en het hellenisme. Daarna spitst het boek Daniël zich toe – zegt men – op de tijd van ná Alexander die zijn rijk immers nalaat aan zijn vier (of vijf) generaals: Ptolemaios, Cassander, Lysimachus, Seleucus en Antigonos. Daar spitst het boek zich dan op toe, op de tweede eeuw voor Christus, want daar gaat het immers om in het boek Daniël, betoogt men: de strijd tussen de nazaten van Ptolemaios in Egypte en die van Seleucus in Syrië (Coele-Syria, zoals dit gebied genoemd wordt) die elkaar telkens opnieuw naar het leven staan en strijden om de macht in dat deel van de wereld, waarbij telkens opnieuw Judea (Israël) het (strijd)toneel is van legers die erdoorheen trekken op weg naar het zuiden (Egypte) of op weg naar het noorden (Syrië) om met elkaar oorlog te voeren.

Maar liefst zeven Syrische oorlogen tussen deze Ptolemeeën en Seleuciden vinden er plaats tussen 276–168 voor Christus, en men beschrijft ze – net als de rijken in de eraan voorafgaande tijd – met grote nauwkeurigheid en historische kennis. Er zitten vaak vele uren grondige studie, belezenheid en deskundige kennisvergar-

verscholen achter deze moderne benaderingen. Dat valt niet te ontkennen.

Dan volgt in het boek Daniël het optreden van de Seleucidische vorst Antiochus IV Epiphanes die met geweld Judea (Israël) tracht te helleniseren en de strijd daartegen van de Makkabeeën, zegt men. Een strijd die men dan met name aantreft in Daniël 11. Maar niet alleen daar, zegt men. Ook in de eraan voorafgaande hoofdstukken van Daniël: 7, 8 en 9. Zo identificeert men de vier dieren uit Daniël 7 met achtereenvolgens het Babylonische rijk van koning Nebukadnessar, het tweede rijk met dat van de Meden en de Perzen (of het tweede rijk met dat van de Meden en het derde rijk met dat van de Perzen) het derde rijk met dat van de Grieken onder Alexander de Grote en het vierde rijk met dat van de Seleuciden. Rome komt in Daniël dus (nog) *niet* aan bod. Want dat rijk komt pas later op, na het ontstaan van het boek Daniël in de tweede eeuw voor Christus. De schrijver kon daar dus nog geen informatie over hebben en dus ook niet geven, zegt men. Want profetie, kennis hebben van tevoren van geschiedenis in de toekomst, is voor de modern rationele bijbelkritiek geen optie.

Zo wordt het beeld uit Daniël 2 als volgt geïnterpreteerd: Babel is het gouden hoofd, de Meden het zilver, de Perzen het koper, dan ijzer plus ijzer en leem dat staat voor de Grieken onder Alexander de Grote en de negen Seleucidische vorsten daarna, samen tien tenen. En de geitenbok uit hoofdstuk 8: Alexander als de grote horen, zijn vier generaals als de vier opvolgers, en de kleine horen die groeit Antiochus IV Epiphanes, de laatste van de tien 'tenen'. Daniël 9 gaat over deze Antiochus IV, en is inleiding op hoofdstuk 11 – zegt men – de gedetailleerd beschreven strijd tussen Antiochus en de Ptolemeën van Egypte, met hoofdstuk 10 als inleiding daarop. Kortom, het gaat in het boek Daniël in deze visie om de rijken van Babylon, Perzië en Griekenland, zegt men. Rome is nog niet aan de orde.

Ook als men dan vervolgens spreekt over Daniël en het Nieuwe Testament, of over het boek Openbaring, kiest men voor dezelfde moderne, bijbelkritische, historische benadering: het gaat in het boek Openbaring dan met name om het Romeinse rijk van die dagen. Profetie, van tevoren geschreven geschiedenis zoals de Allerhoogste die aan zijn knechten, de profeten, geopenbaard heeft, kan niet bestaan, zegt men dan opnieuw. Hoe kunnen we immers dingen weten die in de toekomst nog gebeuren moeten? Nee, als er een literaire stijl gehanteerd wordt van profetie, dan gaat het toch om zaken die reeds in de geschiedenis hebben plaatsgevonden, meent men.

Dus wordt bijvoorbeeld het ontstaan van de vier Evangelien van het Nieuwe Testament gedateerd ná het jaar 70 na Christus, omdat in die Evangelien gesproken wordt over de 'toekomstige' val van Jeruzalem en de Tempel, die 'dus' daarom al moet hebben plaatsgevonden. Want hoe konden de schrijvers van die Evangelien weten dat er zoiets zou gaan gebeuren? In de historische situatie van het Nieuwe Testament gaat het om de confrontatie met het Romeinse rijk. Beelden en gebeurtenissen die in Daniël nog op het Syrische rijk slaan, gaan nu over op Rome, zegt men dan.

Visies van mensen als bijvoorbeeld J.W. Embregts en van mensen uit de school van *Dallas Theological Seminary*, met een zogenoemde dispensationalistische uitleg die sinds John Nelson Darby (1800-1882) met name in de Angelsaksische wereld opgeld doet, verdwijnen daarmee uit beeld, of worden naar het rijk der fabelen verwezen. Visies die wij hier kennen uit de geschriften van onder andere Johannes de Heer, dr. W.J. Ouweneel en *Het Zoeklicht*. Een visie waarin men met name het Romeinse rijk als vierde rijk bij Daniël en het hersteld Romeinse rijk als vijfde rijk van Daniël meent te zien in de opkomst van het huidige Europa. Visies die het mogelijk maken vandaag de krant naast de Bijbel te lezen.

Uit het voorafgaande moge duidelijk zijn dat een dergelijke actualiserende uitleg – de krant naast de Bijbel – bij deze moderne theo-

logen nogal wat bezwaren ondervindt. De moderne geschiedenis wordt dan wel door hen een ethische, politieke meetlat aangelegd, maar er is nauwelijks enig besef van een profetische meetlat, want er bestaat bij hen weinig tot geen inzicht in een handelen Gods dat zich thans dwars door alles heen voor onze ogen voltrekt. Gods profetische handelen nú, vervulling van eeuwenoude bijbelse profetieën in hedendaagse politieke ontwikkelingen, zijn lijnen vanuit de Bijbel die je maar niet zo tot in het heden kunt doortrekken, meent men. Natuurlijk is daarbij grote voorzichtigheid geboden. Het is vrijwel onmogelijk om altijd meteen duidelijk te kunnen zeggen bij wat zich voor onze ogen voltrekt: 'Kijk, dit doet nu God, dit is de vervulling van deze of gene profetie.' Behoedzaamheid is daarbij geboden. Zijn geschiedenis met Israël, met Europa, met de volkeren van deze wereld en met zijn Kerk en met zijn christelijke gemeente onttrekt zich vaak aan de menselijke waarneming.

De geschiedenis is ook mensenwerk. Maar niet alleen maar mensenwerk. Echter, ondanks deze kanttekening: bij vele beschouwers van de moderne geschiedenis bestaat geen of nauwelijks zicht op zijn weg met zijn volk nú. Eeuwenoude profetieën die nu vervuld zouden worden. Onmogelijk, zegt men. Met als gevolg dat Israël de op dat moment algemene, politiek-correcte ethische meetlat aangelegd krijgt. Of men hanteert ten aanzien van Israël zelfs de christelijke meetlat van het 'heb je vijanden lief', waarbij men de oudtestamentische meetlat waar Israël als volk van het Oude Verbond bij leeft, schamper veroordeelt als een oog om oog, tand om tandhouding. Alsof bijbelse gerechtigheid zoals de Here die in de Thora gegeven heeft, afgedaan zou kunnen worden als wrekende gerechtigheid van een wraakzuchtige oudtestamentische god die in het Nieuwe Testament gelukkig vervangen is door een God-van-liefde die Jezus ons bekendgemaakt heeft. De God van het Oude Testament echter, is Dezelfde als die van het Nieuwe Testament. In heiligheid, gerechtigheid, liefde, waarheid, wijsheid, alomtegenwoordigheid, barmhartigheid, genade, toorn, lankmoedigheid en welke eigenschappen bekwame theologen op grond van de

Schrift ook maar aangaande God onderscheiden en beschreven hebben.

Hoezeer verrijkend de indrukwekkende historische kennis van dit deel van de antieke geschiedenis in de geschriften van de modern bijbelkritische historische benadering ook kan zijn – die wat hen betreft dus zo belangrijk is voor het verstaan van historische achtergronden waarover het boek Daniël profetisch spreekt – met de uitgangspunten ervan heb ik de grootste moeite. Wat mij betreft is het boek Daniël dus gewoon geschreven in de tijd waarin Daniël zelf zegt dat hij het schreef: aan het hof van koning Nebukadnessar, koning Belsazar, koning Darius de Meder en Koning Kores (Cyrus) der Perzen. Dus in de zesde eeuw, tussen 600 en 500 voor Christus.

Met name die modern-literair bijbelkritische plaatsing van het boek in de tweede eeuw voor Christus stuit bij mij op bezwaren. Gert A. van de Weerd bijvoorbeeld noemt dat in de proloog van zijn in 2001 in twee delen verschenen boek *Bijbelverklaring, De Profeet Daniël*: ‘De profeet Daniël getuigt onmiskenbaar, dat hij de schrijver is geweest en tevens in welke periode [605-535 v.Chr., WJG] het boek geschreven is. Indien wij dus een veel latere datering [rond 200-150 v.Chr., WJG] aannemen, dan bestempelen wij de schrijver tot een leugenaar.’ Tot zover deze kritische noot.

De tijden der heidenen nu

In het bijbelboek Openbaring, in hoofdstuk 13, duiken dezelfde beelden (en beesten) weer op als waar Daniël over spreekt. En het is dus opvallend dat in Openbaring 13:1-2 het beest dat uit de volkeren opduikt eruit ziet als alle dieren van Daniël samen, met al hun specifieke dierlijke kenmerken: luipaard, beer, leeuw, en tien horens, et cetera, geïnspireerd door de draak. De inspiratiebron is van beneden, van de machten der duisternis. De combinatie van de verfijning van de Grieks-hellenistische (humanistische) bescha-